

Distopya kavşağında bir ütopya: Kanal İstanbul

Halil İbrahim POLAT

*Dr., Maltepe Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, İstanbul, Türkiye
halilpolat@maltepe.edu.tr*

ÖZET

Her ütopyik düşünce bir tabula rasa (beyaz sayfa)'dır. Ancak zamanın boyunduruğunda geçen günler, ütopyaların hayal ettirdiği "Altın Çağ"ın bir yanılsama olduğunu insanlara gösterdiği gibi artık distopyalara evrilmiş zorba bir düzen içerisinde yaşamaya mahkûm kılmaktadır. "İdeal Kent" tasarımlarının yer aldığı Tabula Rasa'lar; çoğunlukla kirli, obsesif, karamsar ve korku yüklü bir imajlar kompartımanına dönüşmektedir. Antik Çağ'dan günümüze ütopya durakları realitenin deneyimlenmesi ile distopyalara dönüşen ve her defasında kendini tekerrür eden hikâyelerle doludur. Platon'dan, More'a ve yaşadığımız zamana değen tüm ütopyistler belki de yanılığının değirmenine su taşımışlardır.

Bu makalede; ütopya kavramının tarihsel süreçler içerisinde konumlandığı yer, temsil ettiği düşünceler, ütopya-distopya sarkacı üzerinde konumlanmış kimi uygulamalar ele alınıp yakın zamanın en dikkate değer kentsel objesi durumuna geçen Kanal İstanbul bağlamında bir "Altın Şehir" yaklaşımının karşılık geldiği izlekten el alınarak söz konusu projenin mekân ile kuracağı ilişki temelinde bir okuma gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ütopya, Distopya, Kanal İstanbul, Platon, More, Morris.

An Utopia at the Junction of Dystopia: Istanbul Canal

ABSTRACT

Every utopian thought is a tabula rasa (white page). However, the days passed under the yoke of time show people that the "Golden Age" imagined by utopias is an illusion, and they are condemned to live in a tyrannical order that has now evolved into dystopias. Tabula Rasa, which includes the draft of the "Ideal City", principally has turned into a dirty, obsessive, pessimistic and fear-laden images compartment. From antiquity to the present day, the utopia stations are full of stories that transform into dystopias by experience of reality and replicate each time. From Plato to More; all the utopians who had touched the time have perhaps served a delusion.

In this article, the place where the concept of utopia is located in historical processes, the ideas it represents, some applications located on the utopia-dystopian pendulum are discussed. In the context of Istanbul Canal, which has become one of the most remarkable urban object of the recent times, it is taken from a theme that corresponds to a "Golden City" approach and it is tried to make a reading on the basis of the relationship that the project establishes with the space.

Keywords: Utopia, Dystopia, Istanbul Canal, Plato, More, Morris.

*"Sancho Panza: Neden yel değirmenlerini dev zannediyorsun?
Don Kişot: Peki ya sen neden devleri yel değirmeni zannediyorsun?!"
(Cervantes, 2002)*

GİRİŞ

Bir meseleye nasıl baktığınız ve ne şekilde yaklaştığınız sizin gerçekliğinizde onun konumlandığı formu göstermektedir. Dolayısıyla bu gerçeklik, objenin görünen/bilinen (nesnel) halinden farklı olabilmektedir. Dahası gerçeklik olarak kabul edilen olgular zihnin oyunları olabilmekte, elle tutulduğunun aksine bir şeye dönüşebilmektedir. Don Kişot ile Sancho Panza arasındaki diyalogun bellekte harekete geçireceği onlarca imge vardır.

Panza'nın gerçekliğinde yel değirmeni olan nesne, Don Kişot'un evreninde bir devden farksızdır. Bir yel değirmeni ile bir dev arasında kurulabilecek ilişki ne kadar yakın ya da uzaksa, ütopya ile distopya arasındaki derin uçurum ya da kıldan ince yakınlık da o ölçüde kavranabilir.

İnsanlığın varoluşundan beri "uzak ülke" gayesi ile bütünleşmiş olan ütopya, çıkış noktası itibarıyla fevkalade ideal bir dünyayı imlemekte ve o dünyada (ülkede) her şeyin yerli yerinde olacağı mutlu bir mekân tasavvur etmektedir. Öte yandan "hayaller diyarı" olarak metaforlaştırılan bu kavram aslında kendisiyle tamamen çatışan salt kurgusal bir eylemin sonucuna bağlı olarak gerçekleşme şansı bulmaktadır. Yani ütopyalar bir tür kurgusal yönelimlerdir. İnsanın ütopyalar kurgulayan ve bunları gerçekleştirebilen tek canlı olduğunu unutmamalıyız... İnsan her sınırı sınır olarak tanıyabildiğinden, aynı zamanda bu sınırları sorgulama yeteneğine de sahiptir. Bu yüzden gerçek ütopya entropinin, yani ölüm yasasının tam karşıtıdır. Ütopyanın amacı, son kertede ölümü aşmaktır (Fortunati ve Trousson, 2000).

Resim 1. Mehner'in Cennet Bahçesi tasviri (Goethezeit Portal, 2021)

Ütopyanın kent ile kurduğu ünsiyet onun temel çıkış noktasını çizmektedir. Zira ütopyaların gerçekleştirilmesi için başvurulan ana enstrüman mekân kurgusudur. (Resim 1) Mekâna hükmeden bir yaklaşım ütopyanın hegemonyasını kurduğu ve oradan distopyaya vardığı bir formu işaret etmektedir. Bu bağlamda tarih boyunca kimi kişi ve topluluklar eliyle çoğunluğu amorf olan birtakım kentler yıkılmış, onların yerine tekdüze şehir düzenlemelerine gidilmiş veya yeni yerleşim alanları oluşturularak hayâl edilen ideal kentler kurulmaya çalışılmıştır. Ütopya kent planlama tutumunda, insan müdahalesi ile halihazırdaki kentsel yapının tümüyle yıkılarak, yerine yapay fakat rasyonel-işlevsel olan yeninin geçirilmesi esastır. Dönüşüm yöntemi evrimsel değil devrimseldir. Ütopyaların halihazırdaki sistemlerin geleceklerini kâğıt üzerinde üretilen modellere sıkıştırılmaları ve sistemleri katı bir şekilde bu modeller çerçevesinde dönüştürme girişimleri, arzulanmayan pek çok farklı yan etkilere yol açmaktadır (Baba, 2018). Bunun tarihi süreçler boyunca birçok örneği vardır. Ülkemizde salt kent ölçeğinde ütopyik izleğin tutturulduğu veya düşünüldüğü bir kent formunun olduğunu söylemek kolay değildir. Yakın tarih başta olmak üzere ülke tarihinde uygulama alanı bulmuş kimi ölçekte kentsel dönüşüm çalışmalarının sürdürülebilir bir şehircilik anlayışından dahi uzak olduğu varsayılırsa, iyi manâda ütopyik bir kent anlayışına örnek teşkil edemeyeceği düşünülebilir. Bugünlerde kimi çevrelerce en önemli mekân biçimlendirme projelerinden biri olarak addedilen Kanal İstanbul'un bir ütopyik-distopyik kent hayalinin temsili olduğu üzerine tartışmalar yapılmaktadır. Henüz proje aşamasında olan bu fikrin üzerine koparılan fırtınaya bakılacak olursa, uygulama alanı bulması durumunda kimi çevrelerce bir ütopya, kimilerince de salt bir distopya olacağı görüşünün hâkim olduğu görülmektedir. Yani, İstanbul'a ait bir form arayışının sonucu

olarak topluma dayatılan iki karşıt tez cennet-cehennem çelişkisi gibi alımlanabilmektedir. Rousseau, toplum sözleşmesi bozulursa ütopya arayışı başlamaktadır, der (Rousseau, 2018). Kanal İstanbul ile ilgili süregelen tartışmalar göstermektedir ki, başta şehir sakinleri olmak üzere toplumsal bir mutabakat için yeterli altyapı oluşturulmadığıdır (Resim 2).

Resim 2. Ütopya mı? Distopya mı? (The Pursuit of Betterment, 2013)

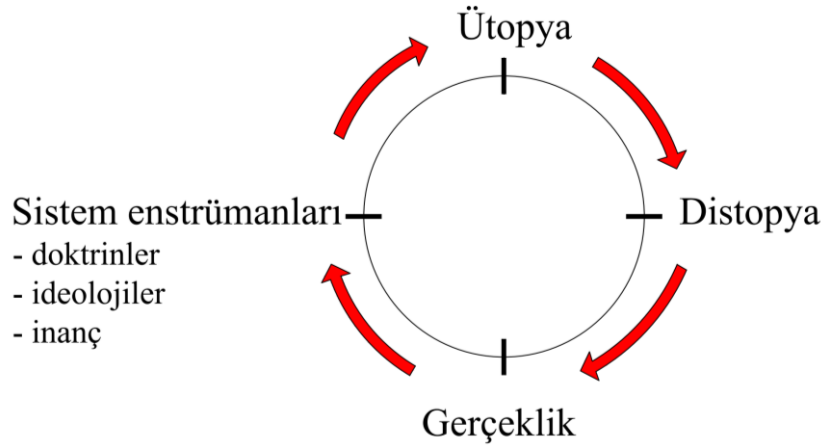
KLASİK DÖNEMDEN GÜNÜMÜZE ÜTOPYA VEYA DİSTOPYA

Ütopya sözcüğü "hiçbir yer" (outopia) ile "iyi bir yer" (eutopia) anlamlarını birlikte kapsamaktadır. Sözcüğün imgelemde yarattığı özne ile realitede dönüştüğü biçim arasında epey bir mesafe olduğu söylenebilir. Bu etimolojik kavrayış ile çizilen mutluluk vaadi, ütopyaların fasit bir dairenin sonucunda düştüğü distopik evren dolayısıyla temelde negatif bir görüngüyü, bir ıraksayışı imlemektedir. Ütopya, düşünmüş fakat henüz gerçekleştirilmemiş bir yerdir (Noble, 2009). TDK'ye göre ütopya, gerçekleştirilmesi imkânsız tasarı veya düşüncedir (TDK, 2018). Yanısıra, kusursuz ya da ideal olarak kabul edilen gerçek ya da hayal ürünü toplum, yer, devlet olarak da tarif edilmektedir (Güçlü ve Uzun, 2002). Distopya ise kelimenin Yunanca kökeninden ayrımsanabildiği kadarıyla kötü (dis), yer (topya) olarak ilk bakışta ütopyanın karşıtı olarak duruyor olsa da aslında ütopyaların gerçekleştirilmiş reel hallerini ifade etmektedirler. Realite ile tanışmış ütopyalar, artık ütopya olmaktan çıkıp distopyaya bürünmektedirler. Ütopyanın temelinde ceteris paribus varsayımı, yani "kontrol" fikri yatar; bazı şeylerin değiştirileceği, diğer şeylerinse kontrol altında, değişmeden kalacağı varsayılır. Ama gerçek dünyada işler hiçbir zaman planlandığı gibi gitmez, ya da bir Hollywood klişesini kullanarak bir denklem kuracak olursak: ütopya+something goes wrong=distopya (Akaş, 2012). (Resim 3)

Resim 3. Ütopyadan distopyaya (Moss and Fog, 2012)

Bloch'a göre ütopyaçılık, aynı anda her yerde bulunan bir öngörücü bilinçtir (Bloch, 2007). Antikçağdan başlayarak bir yeryüzü cenneti, bir örnek toplum yaratma ülküsünden vazgeçmemiştir insanlık (Morris, 2011). Bu tasavvur bir "Altın Çağ" analogisini barındırmaktadır. Altın Çağ bir yorumu göre "ilkel eşitçi toplumdan sınıflı topluma geçişte, aşağı tabakaların eşitçi geçmiş dönemlere duydukları özlemin efsaneleştirilmesidir" (Bayka, 2011). İnsanlık, Tevrat'taki Aden Bahçeleri'nden, Davut Peygamber dönemindeki bolluk yıllarına, Muhammed Peygamber'in asr-ı saadet olarak ifade edilen mutluluk yüzyılından, günümüze Heidegger'den el alırsak "being there" (orada olma) tutkusuna hapsolmuştur. Bütün ütopyik rüyaların temsiliyet alanlarının alabildiğine geniş bir zihin havzasını içine aldığı düşünülebilir. Bu mutluluk rüyasının bir kaba dönüşmesi eşyanın tabiatına uygun bir süreçtir. Yani ütopyik düşlerin, kendinden geriye yıkıntılar bıraktığı defalarca deneyimlenmiştir. Bu, bir tür fasit daire ile vücuda getirilebilir (Resim 4).

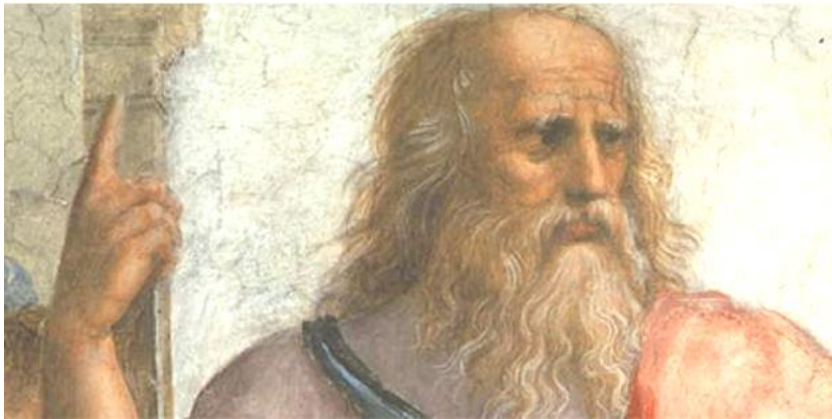

Resim 4. Fasit daire (Ütopya-distopya)

Fasit dairenin en tepesinde yani en görkemli noktasında ütopya konumlandırılmaktadır. Sistem enstrümanları olarak tarif edilen doktrinler (komünizm, maoizm, faşizm, vb.), ideolojiler (sağcılık, solculuk, vb.) ve inanç sistemleri (Semavi dinler, Çok tanrılı dinler, Budizm, Agnostizm, vb.) sürekli olarak bir ütopya arzusu ile toplumları harekete geçirme eğilimindedir. Fasit dairenin işleniş biçimi şu şekildedir: Bir ütopyik görüş, belli şekillerde desteklenmekte ve kitle zamanla "Altın Çağ"ına ya da "İdeal Ülke"sine varmış bulunmaktadır. Ancak imajlar ve gerçekler arasındaki derin uçurum ortaya çıktığında ütopya çok hızlı bir biçimde distopyaya dönüşmektedir. "Distopyanın Kenti"ne varıldığında ortaya çıkan manzara tüm dehşetiyle gerçekliktir. O gerçeklikte, ideal kent ütopyasından

önceki yaşanan dönem dahi özlenmektedir. Zira distopyanın realitesi, kan, yıkımlar, savaş, açlık, hastalık gibi dünyaya içkin kötülük sembolleridir. Dolayısıyla distopya artık hızla gerçekliğe evrilmiştir. Çünkü ütopyalar hayali evrene içkin değildirler. Gel gör ki; bu kötü deneyim, bir başka ütopyik hayal inşasının önüne engel olarak çıkmayacaktır. Sürekli bir biçimde farklı toplumlarda, sistem enstrümanları yoluyla o "saadet yurdu"na kavuşma refleksi geliştirilecek, kimi yerlerde ütopya gerçekleşecek, ardı sıra distopya çukuruna düşülerek gerçeklerle yine yüzleşilecektir. İnsanoğlunun bu serüveni yeryüzü var olduğu müddetçe her zamanda ve zeminde devam eden bir kısır döngü olarak sürecektir.

Gerçekte olmayan, imgelem gücüyle yaratılan, nesne ya da canlılar için kullanılan ütopya kavramı, düş gücünün özgür işlemesiyle ortaya çıkan düşünüyü yetisi ya da yaşayanlarına kusursuz bir düzen içinde var olma olanağı sağladığı kabul edilen ideal ülke olarak pek çok farklı tanımları olan tasarım yazınının vazgeçilmez esin ve inanç kaynağıdır. Ütopyanın içkin olarak taşıdığı anlamı insanlığın refahı, güvenliği ve mutluluğu için idealize edilmiş en iyi toplumsal düzen olarak özetlemek doğru olacaktır (Tandaçgüleç, 2013). Platon'un "Devlet" (M.Ö. 4.yy.) adlı yapıtı, neredeyse yeryüzüne dair yaşam biçimlerinin tümüne bir şeyler söyleme çabası olarak alımlanabilir. Devlet, bir iyi şehir oluşturma hayalinin medeniyetler boyunca pusulası olagelmıştır. Platon'un hocası Socrates üzerinden verdiği mesajlar, bir kent ve topluluk yaratımının tüm detaylarını verme çabası olarak görülebilir. Onun Devlet'inde bilge kral hükmetmekte, korporatist (mesleklere dayalı sınıflandırma) bir anlayış ile kentin biçimlendirilmesi gerekmektedir. Sözüm ona her şey nizamidir! Uyunacak-kalkılacak saat, işe gidilecek zaman, eğlenme vakti, yemek süresi vb. tüm işler herkesçe aynı anda yapılmakta ve en küçük sapmaya mahal verilmemektedir. Bu bağlamda ütopyanın özgürlüğü kısıtlayıcı etkisi olduğu görülebilir. Şenol'un ifadesiyle, "kurulmak istenen düzen yeni bir kaosun habercisidir" (Şenol, 2018). Daha ilginç ve kısıtlayıcı örnek olarak ise Pythagoras'ın $1 \times 2 \times 3 \times 4 \times 5 \times 6 \times 7 = 5040$ olarak sembolize ettiği nüfuslanma biçimi gösterilebilir. Ütopyalar, modellenmiş bir kusursuzluk tasarımıdır ve var olan kusurlu dizgenin yerine geçmeye adaydır. Soyut bir tasarımdır fakat tüm amacı, bütün özelliklerini koruyarak somutlaşmaktır (Stevenson, 2006) (Resim 5).

Resim 5. Platon (M.Ö. 427- M.Ö. 347) (Vikipedi, 2009)

Ütopyayı hayal eden, uygulayan, biçimlendiren kişiler için bu altın çağ bir virtue (yetenek, özne, eril)'dur. Machiavelli, "Hükümdar" adlı yapıtının "İnsanlar, özellikle hükümdarlar nelerden övgü, nelerden yergi alırlar?" adlı bölümünde virtue için ütopya kurmayı seven ve bu konuda sürekli bir hayalin peşinde koşan insanların ürünü olduğunu ifade eder (Machiavelli, 2014). Öte yandan, ütopya arayışında olan bir topluluğun üyeleri yani kitle ise fortuna (yazgı, nesne, dişil)'yı imlemektedir. Makyavel'e göre "fortuna" akıp giden bir sel ise "virtu" onu durduran bentlerdir. Kader, istekli olana yol gösterir, olmayanı (ise) sürükler (Fata valentum ducunt, nolentem trahunt) (Seneca, 1999).

Ütopistler, insanın çevresiyle biçimleneceklerine inandıklarından, tasarladıkları "ideal toplum"a önce bir "ideal kent" kurmakla işe başladılar. Bu "ideal kentler" in hemen hepsi kâğıt üzerinde kaldı; çünkü toplum "ideal toplum" olmayı her zaman reddetti. Sitelerin

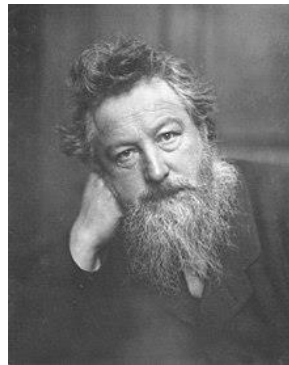
çöküşünün Platon'a Devlet'i yazdırması gibi XV. ve XVI. yüzyıl toplumlarının yaşadığı kriz de Thomas More'a Ütopya'yı yazdırdı (Bumin, 2016). Thomas More'un Ütopya'sında, Platon'un Devlet'indeki işleyişe benzer bir düzenin hâkim olduğu söylenebilir. More'un ütöpik mekânında aylaklığa izin olmadığı gibi, insanlar arasında hiyerarşik bir yapı da söz konusu değildir. Yemekler ortak bir sofrada yenilmekte, benzer evlerde oturulmakta, paraya önem verilmemekte, değerli madenler en aşağı iş kalemleri için kullanılmaktadır. Mina Urgan, Thomas More'un "Ütopya" adlı eserinin giriş metninde onu "başka bir gerçekliğin hayati projesi" olarak ifade eder (More, 2010) (Resim 6).

Resim 6. Thomas More (1478-1535) (St. John Fisher Catholic School, 2012)

Ütopya, her devrimci dönemin sona ermesiyle birlikte sinizm dalgaları altında kaybolan ve her devrimci dönemin baharında küllerinden yeniden doğan Zümrüdüanka kuşudur (Zamyatin, 1996). Sözgelimi Diaspora'ya giden insanları ayakta tutan fikir ütopyadır. Bu insanlar bitmez tükenmez bir hulyayla hayali sınırlar kurmaktadır.

William Morris'in "Hiçbir Yerden Haberler" adlı ütöpik romanı da benzer bir yeryüzü tasavvurundadır. Yani, o yeryüzü henüz hiçbir yerdedir fakat yine de şimdiden vardır (Havemann, 1990). Morris'in roman kahramanı bir sabah uyanır ve kendini 200 yıl sonraki bir gelecekte bulur. O gelecekte hiçbir kötü iz yer almamaktadır. Kaba insanlar yoktur. Suç işlenmemekte, hapisane yapıları olmamakta, kimsenin kimseden eksiği-fazlası bulunmamakta, siyasal düşüncelere ihtiyaç duyulmamakta, kent herkesin en müreffeh biçimde yaşayacağı şekilde planlanmaktadır. Dahası roman kahramanlarının birinin dilinden "hasta olan kimseyi ben bilmiyorum" denmektedir (Morris, 2011). Morris, endüstriye karşı tutumunun bir uzantısı olarak ütopyasında büyük kentleri ortadan kaldırmıştır. Londra'nın pis mahallerinin yerlerini parklara ve müzelere bıraktığı, ırmak kıyılarını fabrika bacaları yerine güzel kır evlerinin kapladığı, herkesin istediği mesleği serbestçe seçip üretimin soyut bir pazar için yapılmadığı bu ideal ülke, hiçbir şeyin ziyan olmadığı büyük bir bahçeyi andırmaktadır (Bumin, 2016) (Resim 7).

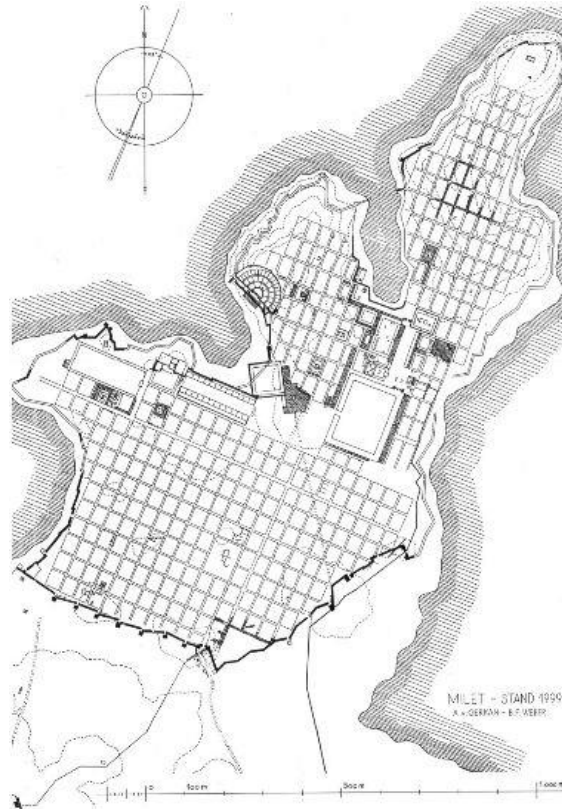

Resim 7. William Morris (1834-1896) (Wikipedi, 2005)

KENT VE ÜTOPYA

Cioran, "bir ütopya hazırlamak, bir kıyamet hazırlamaktan daha mı kolaydır?" diye sorar (Cioran, 2015). Bu sorunsala "evet" demekle "hayır" demek arasında çok büyük bir fark olduğunu söylemek kolay değildir. Lewis Mumford'a göreyse ilk ütopya kentin kendisidir (Kumar, 2005). Dahası; "şehir, kelimenin tam anlamıyla insanın en büyük sanat eseridir" diye ekler. Ütopya düşünce, yöreselliğe, yani coğrafi bir alanın nasıl tanımlanacağı ve anlaşılması gerektiği konusunda içsel kuralları olan mekânsal bir yapıya ilişkindir (Hedren ve Linnér, 2009). Ütopyanın mekânla kurduğu yoğun etkileşim, onsuz bir ütopik denemenin imkansızlığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda ütopya, öncelikle bir lokasyona, mekâna ve asli olarak da bir kente giydirilen bir tasarımdır (Alver, 2009).

Platon'un Devlet'te çizmiş olduğu yönelim bir bakıma geometrik bir düzen arayışıdır. Bu geometrik formu Mimar Hippodamos (M.Ö. 5. yy)'un Miletus şehrinden almıştır. Izgara plan olarak düzenlenmiş kent, dörtgen planlı (ortogonal) sokak morfolojisine sahiptir. Planın temel düsturu birbirini tekrar eden caddelerden oluşması ve yapıların tamamen birbirinin aynı olmasıdır. Yani temelde düzenli bir form vardır. Hippodamos, geometrik yasaya yalnızca bir tapınağı veya anıtı değil, bir kentin planını, sokaklarını, meydanlarını, konutlarını ve yurttaşlarını bağlamaktadır (Lapouge, 2016). Hippodamos'un bu rasyonel düzeni sayesinde topluluk da bir nizamla getirilebilecektir! Dolayısıyla ütopya kentsel bir forma sahiptir (Harvey, 2008). (Resim 8)

Resim 8. Miletus şehri planı (University of Houston, 2009)

Ütopik kent düşüncesinin en önemli sacayaklarından biri de nüfusun nasıl şekillenmesi gerektiğidir. Hippodamos'a göre bir kent nüfusu 10.000'i aşmamalıdır. Platon'a göre şehir, sakinlerinin birbirine yardım edecek kadar ve kendini savunabilecek kadar büyük olmalı ancak birbirlerini tamamen tanıyacağı ve bu sayede şehrin yöneticilerini seçecek kadar büyük olmamalıdır (Platon, 2018).

Ütopya istisnasız olarak bir yere bağlı biçimde tasarlanır ve bu yer çok büyük oranda bir kenttir (Hardy, 1978). İdeal kent yaratma düşüncesinin önemli örneklerinden biri de

Floransalı mimar Battista Alberti'nin "Mimarlık Üzerine" (De re Aedificatoria) adlı eserinde yer alan cebirsel oranların, simetri ve perspektifin öncelenmesi ile Rönesans şehircilik anlayışının oluşturulmasıdır. Ortaçağ'ın şehircilik anlayışının temel birimleri olan derebeylik yapılar, gotik mimarının örneklerinden olan şato ve katedraller yerini Rönesans ile birlikte siyasi ve hukuki egemenlerin gösterisine dönüşen saray ve mahkeme binalarına terk etmiştir. Bu tip bir yönelim dönemin insanların ideal şehir anlayışının sonucudur. Ayrıca, Rönesans döneminin ilk planlayıcıları askerlerden oluşmaktadır. Dolayısıyla kent planları daha ziyade askeri güvenlik kaygıları baz alınarak biçimlendirilmiştir. Geometrik bir merkezden çevreye yayılan yollar olarak düşünülmüş bu plana göre kurulmuş bir kentte merkeze konacak bir top, bu merkeze açılan bütün caddeleri denetim altında tutabilirdi (Delumeau, 2016). Haussmann, XIX. Yüzyılda Paris'i yıkıp yeniden yaparken de bu askeri kaygılar ön plandaydı. Bugün otomobillerin doldurduğu geniş caddelerin açılması, çoğu zaman sanıldığı gibi, bir "ileriye görüş"ten değil, daha çok bir "ileriye atış" tan kaynaklanıyordu (Bumin, 2016) (Resim 9).

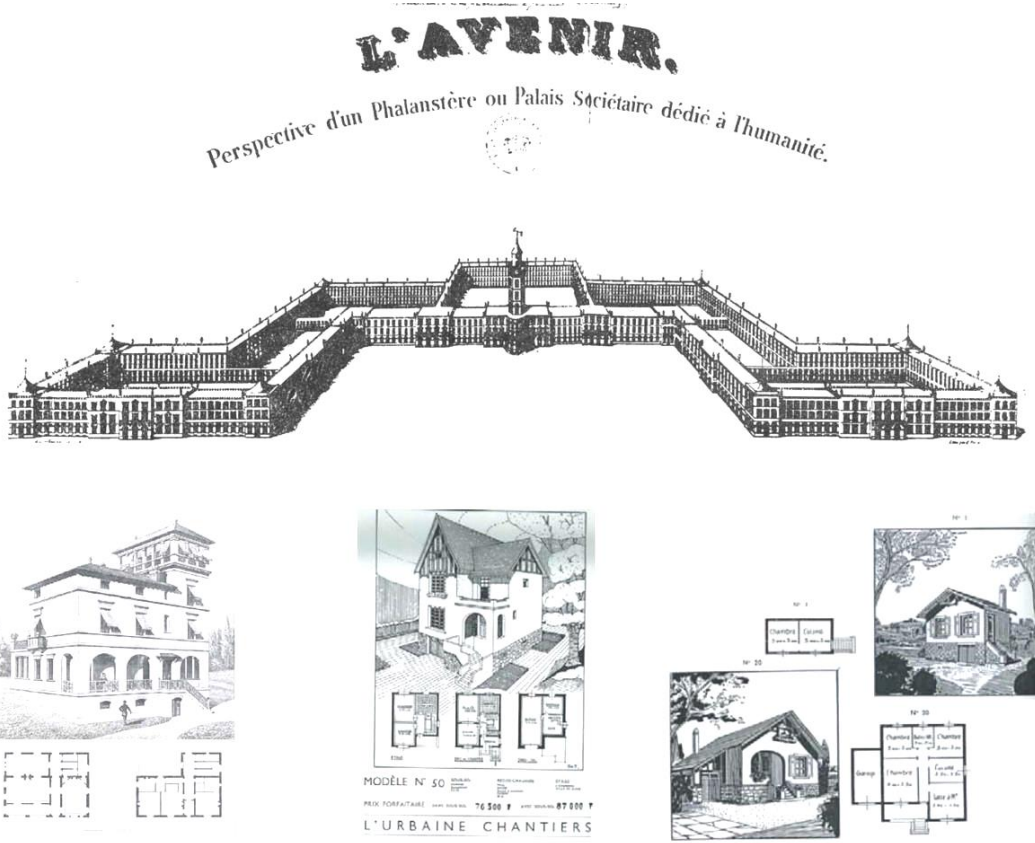

Resim 9. Haussmann'ın Paris'i (Bergen, 2015)

Ütopyanın belirgin özellikleri rasyonel düzen, otoriter ve totaliter tavır, mutlakiyetçilik ve kusursuzluğundan aldığı güçle kendini alternatif seçeneklere kapatmaktır (Mumford, 1996). Thomas More'un ideal devleti 54 büyük kentten oluşan bir adadır. Nüfusun yoğunluğu kent içinde olup toprak herkesin ortak mülkiyetidir. Kent ve kırsal arasında bir geri kalmışlık ilişkisi yoktur. Kendi içine kapalı bir toplum inşasını öngörmektedir. Dış etkilerin asla etkili olamayacağı bir düş ülke hayalidir bu. Oysaki More'un mutluluk ülkesi de bir tür distopik eğilim içerisindedir. Herkesin aynı biçimde yaşadığı, aynı kıyafetleri giydiği, aynı saatte sokaklarda yürüdüğü, ortak fikirler dışında bir sesin olmadığı bir devletin distopyaya dönüşmesinden daha doğal bir süreç olmayacaktır. Aynılığın, kutsallaştırıldığı bir ütopyik kavrayışta insan karikatürize edilmiş tipolojilerden farksız değil midir?

Kent plancısı Patrick Geddes'e göre bir şehrin organik yapısı cetvel ve pergelle ölçülerek belirlenemez. Şehrin şiiri ve metafiziğini bir bilim olan şehircilik tam olarak anlayamaz. İdeal kent, kendi sınırları içinde her türlü olasılığı zapt etmek ve denetlemek ister (Kumar, 2005). Günümüzün kente yönelik hareketleri ütopyistlerin çizdikleri ve artık bize sıkıcı gelen, yasaklarla dolu komünitelerin kurulması peşinde olmamalıdır (Bumin, 2016). Kenti bir makine gibi tasarlayan ütopyacı görüşler, yirminci yüzyılda kabuslara yol açan distopyalar olarak görülmüşlerdir. Yani ütopyacılar; ideal kent tasarımlarının nasıl gerçekleştirilebileceğini asla açıklamazlar: Basit bir ideal gelecek betimlemesi yapmakla yetinirler (Cunningham, 2007). Ütopyacılık her durumda, gerçekleşmesi imkânsız olan,

gerçekleştirilmeye girişildiğinde baskı ve zorlamayla ya da totalitarizmle sonuçlanan bir düşünce biçimidir (Çörekçioğlu, 2015) (Resim 10).

Resim 10. Fourier'in Phalanstère (Ortak Saray)'ının plan ve görünüşleri (Geofroy, 2014)

KANAL İSTANBUL

Le Corbusier'in "Çağdaş Kent"i tüm 20. yüzyıl şehirciliğini ve mimarlığını etkiler (Le Corbusier, 1925). Ütopizmin sözde iyimserliği bir rasyonalite yanılması üretecektir. İçindeki kentlilere kendilerine sunulan o cennette yaşamak dışında mekansal sorumluluk taşımamayı öngören totalitarizmini ise uzun süre kimse fark etmeyecek ya da dert etmeyecektir (Tanyeli, 2018).

Thomas More'un Ütopyasındaki ideal devletin bir ada olmasının yegâne sebebi, adanın diğer kara parçalarıyla ayrıksı durmasıdır. Bu sayede bir tür teklifi imler ve sınırlı olması ile kötücü dış etkilerden korunaklıdır. Kanal İstanbul üzerine bir kavrayış bizi More'un ada fenomenine götürebilmektedir. Kanal İstanbul'un siyasi erkçe ütopya, mimar-şehir plancısı akademisyenlerin ekserisince distopya olarak nitelendirilmesi, bu projenin -başta bilim insanları olmak üzere- toplumun türlü kesimlerince yeterince tartışılmamış olduğu sonucuna götürmektedir. Elbette bu görüş, salt akademisyenler eliyle bir fikrin üretime sokulması zorunluluğu anlamı taşımamaktadır. Demokrasi, yalnızca bilimsel bir analizin konusu değil, ama aynı zamanda milyonlarca birey için bir birlikte yaşama biçimi ve onların her biri için insanca isteklerine bir cevap imkânıdır (Burdeau, 1956).

Ütopycılar, önce insanı düşünüp ona uygun bir mimari yaratmayı doğru bulmazlar: Önce uygun mimariyi, rasyonel ilkeler izinde tasarlar ve ardından, toplumun bu rasyonel mimari tarafından belirlenmesini, yaratılmasını savunurlar. Bu anlamda her ütopycı mimari, bir toplum mühendisliğidir (Alver, 2009). Bu bağlamda, ütopya arayışında olan kesimlerin kullandığı tema mimari eksenden ayrıksı olamaz. Zira yapısal formlar ile gerçekleştirilen bir

ürünü aktarmak, yapılmak istenen işi kolaylamaktadır. "Hakiki bir ütopya tasarısını gerçekleştirmek veya inanarak bir ideal toplum tablosunun genel çizgilerini çıkarmak için muayyen bir dozda saflık gereklidir", der Cioran. Sadece sahte olan ütopyalar okunmaya layıktır; oyun ya da eğlence olsun diye veya insandan kaçmak için yazılmış olanlar; yanılığdan kurtulan insanın kutsal kitabı, kuruntulara dayanmayan hayallerin en öz lüsü ve ümitsiz bir ütopya olan Gü lüver'in Seyahatleri'ni müjdeleyenler ya da zikredenler (Cioran, 2015).

Artık, özellikle son yüzyıl içinde, giderek devleşen -ve bu arada şehir olmaktan da uzaklaşan- kentlerde "agoralar" yok. Şehirden sürülen "diyalog"un yerini, her şeyi düzenlemek isteyen iktidarın "monolog"u almış. Rousseau'ya göre, "yapılar bir kent doğururlar, ama bir siteyi yapan yurttaşlardır" (Bumin, 2016). Bu nedenle ütopyalar kamusal bir uzlaşmayla değil, aksine tepeden dayatmalar şeklinde kendini gösterirler. Ortak akıl yerine dayatmacı bireysel akla ilişkin olan ütopyalar; gerçekleştirilmeye girişildiklerinde, çoğu kez beklenmeyen çok çeşitli yan etkiler yüzünden neredeyse istisnasız bir şekilde distopyalara evrilirler (Baba, 2018).

Baudrillard'a göre, "ABD ütopyanın gerçekleştiği yerdir" (Baudrillard, 1966). Bu tespit o yerin köken sorunu yaşamaması, geçmişe dair bir tarihe tutunmaması ve durmaksızın güncelliğini yenilemesi ile ilgilidir. Temsil edilemeyen her kutsallık dünyevileşir (Tanju, 2008). Kanal İstanbul'un tarihinde bir tür kutsiyet iliniyetinin olduğu bilinmektedir. Bu kanal, Roma İmparatorluğu döneminde ilk kez gündeme gelmiş olup Osmanlı İmparatorluğu döneminde tam yedi kez projelendirilmiş ancak inşai güçlükler dolayısıyla yapılamamıştır. İşte bu uğursuzluğu yenmek ve hatta imparatorların başaramadığının üstesinden gelmek adına projenin hayata geçirilmesi gerekmektedir (Hür, 2015). Bu inşai sürecin tamamlanmasının, gerek egemenlik gösterisinin pekleşmesi gerekse de geleceğe daha önce başarılammış şanlı bir eser bırakma teması üzerinden okunmasında bir sakınca görülmemektedir. Günümüz Neo-Osmanlı konjonktörü baz alındığında Kanal İstanbul'un yukarıda sözü edilen bir ebedi şahlanış timsali ekseni içinde tutarlı bir yaklaşım sergilemektedir.

Kanal İstanbul projesi ile ilgili aslında elimizde yeterli veri bulunup bulunmadığı konusunda da bir mutabakatın olduğunu söylemek güç. Dahası söz konusu işin projesinin tüm netliğiyle ortaya çıkarılmadığı, ihale süreçleri hakkında yeterli veriye ulaşılamadığı, yapılması düşünülen iş kalemlerinin kapsamının belirlenemediği de ifade edilmektedir. En net bilgi şu ki, Karadeniz ile Marmara denizini birbirine kavuşturan ve bunu karaları hafrederek yapmayı planlayan; dolayısıyla ekosisteminin önemli ölçüde değişme ihtimali olduğu bir suni su yolu projesi olduğudur. Kanalın derinliğinin yaklaşık 25 m., genişliğinin ise 145-150 m. civarında olacağı tahmin edilmektedir. Kanalın toplam uzunluğu 45 km'dir (T. C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2017).

Ulaştırma Bakanlığı, Kanal İstanbul projesinin inşa edilme amacını özetle; İstanbul Boğazı'ndaki aşırı baskının azaltılması, olası bir deniz kazası sonrasında yaşanabilecek olayların önlenmesi ve dolayısıyla Boğaz'ın seyir, can, mal ve çevre güvenliğinin sağlanması ve Boğaz'dan geçen gemi trafiğinin minimize edilerek alternatif bir güzergâh sağlanması olarak duyurmuştur (T. C. Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı, 2017). Bu saptamaya göre, Boğaz'ın bir ulaşım ağı enstrümanı olmaktan çıkarılarak daha çok kente dair bir motif kılınması amaçlanmaktadır. Baba (2018)'ya göre ise; dünyada daha önce yapılmış olan Süveyş, Panama, Kiel ya da Korint gibi kanalların inşa edilme amaçları ulaşımı kısaltmaktı. Süveyş 6.500 km, Panama 3.200 km, Kiel 460 km, Korint ise 700 km kısaltmaktadır. Oysa Kanal İstanbul ile gemilerin yolculuk mesafesinde hiçbir kısaltma sağlanmamaktadır (Baba, 2018) (Resim 11).

Resim 11. Kanal İstanbul projesinin olası güzergâhları (Aydoğan, 2017)

Kanal İstanbul'un inşa serüveni demek 453 milyon metrekarelik bir yüzölçümünde - İstanbul yoğunluk haritası baz alındığında- 1 milyon ile 7.5 milyon nüfus arasında yeni bir şehir anlamı ortaya çıkabilir. Bu dolayda bir nüfusun, Kanal İstanbul ve çevresinde konumlanacağı noktasında bir kesinlik elbette yoktur. Yine de muhtemel senaryolar ışığında hareket edildiğinde olası bir yukarı yönde nüfus hareketliliğinin İstanbul'un hayrına olmayacağı da açıktır.

Türkiye İstatistik Kurumu'nun verilerine göre Türkiye'nin nüfusu 84.680.273'tür. İstanbul'un güncel nüfusu 15.840.900'dür (TÜİK, 2021). İşte söz konusu projenin en iddialı yönü burasıdır. Gerçek bir ütopya okuması için belki de nüfus değişimi ihtimali üzerinden konuşmakta yarar olabilir. Projenin olası nüfus hareketi baz alınırsa güncel İstanbul nüfusunun en az %15'i oranında bir temsiliyet orta yerde durmaktadır. Tam bu minvalde yeryüzünde iki kıtayı birbirine bağlayan bu zengin kent adına sorulması gereken sorular aşağıda olduğu gibi zihinlerimizi çepeçevre kuşatmaktadır:

- 1,0 ile 7,5 milyon olarak tahmin edilen veya öngörülen nüfus yerleşimi direkt olarak İstanbul şehrinde yaşayan insanların göçü olarak mı tahayyül edilmektedir?
- Eğer bu şekilde bir yaklaşım varsa olası bir nüfus değişimi hangi parametrelere göre gerçekleştirilecektir?
- Bu şekilde bir göçün esas argümanı şehrin içinde bulunduğu kaotik düzene bir çaba arayışı mıdır?
- Salt şehir sakinlerinin göçü öngörülüyorsa beklenen 7.5 büyüklüğündeki deprem parametresi için olumlu bir yaklaşım olarak okuyabilir miyiz?
- Şehrin merkezine konumlanmış bir topluluk hangi saiklerle görece uzak bir yeni yerleşim merkezine doğru yönlendirilecektir?
- Bilhassa ada bazlı kentsel dönüşüm uygulamaları üzerinden mi projelendirme yapılacaktır?
- Nüfus taşınımının çoğunlukla İstanbul yerine taşradan gerçekleşmesi durumunda, Kanal İstanbul ile daha da devleşmiş bir kent için büyük bir fatura anlamı ortaya çıkacak mı?
- İstanbul'un yıllar içinde değişen nüfus hareketinin sürekli yukarıya doğru evrildiği varsayımıyla hareket edildiğinde böyle sıra dışı bir projede insan popülasyonunun dağılımının ne şekilde yönetileceği açık mıdır?

Ütopik şehirlerde mekânın total olarak nasıl işlevlendirileceği bırakın, ideal şehircilik anlayışı gereği kaldırım boyları bile hayatı kertededir. Kanal İstanbul için de aynı niteliksel ve

niceliksel çalışmalarının yapıldığı varsayımı korunduğunda, ütopyaların bir diğer önemli taşıyıcı strüktürü olan nüfus -ki İstanbul için devasa bir potansiyeldir- parametresinin idealizasyonun ne şekilde yapılacağına muğlâk bölgede konumlandığı görülmektedir. Dolayısıyla Kanal İstanbul'un daha yaşanabilir bir kent dinamiği harekete geçirmekten, ideal kente içkin bağlamlardan öte bir kavrayışı barındırdığını düşünmek, İstanbul ile ilgili Cumhuriyet'ten bugüne uygulanmış planlar göz önüne alındığında olumlu düşünmeyi hayli güçleştirmektedir.

Mannheim'a göre ütopya yaratıcısı eyleme âşıktır, o yüzden eylemini engelleyecek ya da imkânsız kılacak gerçekliğe katlanamaz (Akaş, 2012). Bu minvalde halihazırdaki siyasi dinamiklerin söz konusu projeyi gerçekleştirme ediminin daha önceki uygulamalarından anlaşılacağı kadarıyla yüksek ihtimal olması öngörülebilir.

Kanal İstanbul projesinin bir diğer açmazı da 2009 yılında hayata geçirilen İstanbul İli 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzenleme İmar Planı'nda İstanbul'un arazi kullanımı ile ilgili öngörüler ve alınan kararlardır (İBB, 2009). Bu plan, İstanbul'un 2023 yılında kaldırabileceği maksimum nüfusun 16 milyonu aşmaması gerektiğini söylemektedir. İçinde bulunduğumuz yıllarda bu sayıya ulaştığımız gerçeği önümüzde dikilmektedir. Dahası İstanbul'un gün içinde yerli ve yabancı turist sirkülasyonu ile ikametgâh kaydı burada yer almayan insan sayısının kayda değer seviyelerde olduğu ve sürekli şehirde yerleşim halinde bulunduğu düşünüldüğünde TÜİK verilerinin bize söylediği 15 milyon kişi adedinin oldukça üzerinde bir nüfusun olduğu sonucu çıkmaktadır (İBB, 2004) (Resim 12).

Resim 12. Ütopyanın girdabında temsili bir kent parçası (Akaş, 2021)

Mega projelerin inşası için seçilen lokasyonlar, kentten elde edilebilecek geliri maksimize edecek yerlerdir. Bu nedenle hâlihazırda kent sınırlarında bulunmayan fakat kente kolayca eklenebilecek yakın alanlar tercih edilir (Healey, 1994). Peki, Kanal İstanbul'un distopik bir serüvenden öte gerçekleştirilmesinin olumlu olacağını düşünen görüşler -siyasi erk dışında- yok mudur? Elbette vardır. Örneğin; proje, İstanbul'un merkez yoğun yerleşiminin saçaklara doğru desantralize olmasını hızlandıracaktır bu sayede mega kent İstanbul'un fiziki olarak da ekümenopolis tarzı bütün bir Marmara bölgesine yayılmasının en büyük ivmesi olacağı varsayılmaktadır (Fidan, 2015). Fidan (2015)'a göre proje istihdam açığının kapatılmasına vesile olacağı gibi yap-işlet-devret modeli yardımıyla ülke ekonomisine bir yük oluşturmayacaktır. Dahası, bilhassa Boğaz ulaşımının temel kullanım alanı olan petrol taşımacılığından Boğaz kurtarılarak, daha çok kent içi ulaşım hizmet vereceği, bu durumun trafiği rahatlatacağı belirtilmektedir. Bölgenin daha ziyade kamunun elinde olan araziler olmasının kamusallaştırma gibi ek mali yüklerden irak olacağı üzerinde durulmaktadır. Projenin Karadeniz'i ilgilendirmesi dolayısıyla uluslararası bir soruna dönüşebileceği hususunda da görüşler vardır. Ancak, Montrö Boğazlar Sözleşmesi'yle Türk Boğazlarındaki geçiş düzeni tanımlanmış ve bir bütün olarak düzenlenmiştir. Bu sözleşmeye göre, kanal

açılmasını yasaklayan veyahut engelleyen bir madde bulunmamaktadır. Kanal İstanbul projesi Türkiye sınırları içinde yapılması düşünülen bir proje olması, kanalın hukuki rejimi Türkiye tarafından tek taraflı olarak belirlenmesi sahip olunan bağımsız bir siyasi otoritenin varlığından dolayı Türkiye'nin hakkıdır (Çınar, 2017). Kanal İstanbul projesi siyasi anlamda Karadeniz'in yanı sıra Doğu Akdeniz'in güvenlik mimarisinde de etkili olacak bir proje olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda Doğu Akdeniz bu Kanal'dan geçecek petrol tankeri, yük gemisi ve /veya savaş gemilerinin güzergâhlarını kontrol ve denetim altında tutma olanağını sağlayan bir su yolu olacaktır. Projenin stratejik olarak çeşitli açılardan değerlendirilmesi yapılabilir ancak öncelikle açılması planlanan bu kanalın, Marmara ve Karadeniz'de oluşturacağı ekolojik etkilerin birçok olumsuz senaryoya göre saptanması gereklidir. Çünkü gelecekte bu etkilerin ortaya çıkmasıyla oluşacak olumsuzluklar, projenin sağlayacağı jeopolitik avantajı bile gölgede bırakabilir (Yıldız, 2018).

Ütopycı bir yaklaşım toplumsal bir projenin temeline yerleştğinde, açıktır ki, söz konusu ütopya her ne şekilde tasarlanırsa tasarlanırsın, ona ulaşmak için her türlü araç meşru hale gelir. Buradan ütopycı düşüncenin kaçınılmaz olarak baskı ve zorlamayla sonuçlanacağı şeklindeki distopycı kanıt çıkar (Baba, 2018). Tüm kenti ilgilendiren bir kararın alınma süreci kamusal alan yaklaşımı doğrultusunda bir tartışma zemini bulmak zorunluluğu taşınmalı, bu platform şüphesiz ki yeterli bir temsiliyete için olmalıdır. Kurtla kuzunun birlikte gezdiği, tam bir uyumun hüküm sürdüğü, herkesin "iyi" ve "kardeş" olduğu toplumları çizen ütopycalar, "rasyonel" bir iktidardan kalkarak toplumu çizenlerden farklı olsalar da çatışmayı, çelişkiyi, farklılığı insanların mutluluğu için yararlı görmeyip dışladıklarından, onlar da tarihin dışına çıkmak ve toplumu değişmez mükemmelliğinde dondurmak istemektedir. Böyle mükemmel bir toplumun gerçekleşeceğinden şüphe edilmemektedir, çünkü insanların içinde yer alacakları, yer ve zamandan soyutlanarak, arzularının, gereksinimlerinin önceden "bilimsel" olarak belirlenebileceğine inanılmaktadır (Bumin, 2016).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Ütopik kent yaklaşımın, fasit dairenin gereği olarak zaman içinde distopik bir kıvama gelişinin tarihi sayısız denemeler neticesinde artık kabul görmüş bir gerçekliktir. Bu bağlamda, Kanal İstanbul gibi devasa bir projeye karşı bir olumlama geliştirmenin zor olacağı düşünülse de kalın çizgilerle tu kaka etmenin de henüz hayata geçirilmemiş ve içeriğinin flu olduğu bir çalışmaya karşı acımasız bir yorum olabilir.

Projenin temel problematiğinin öngörülen nüfus sayısının hangi etkilerle gerçekleştirileceğidir. Kanal İstanbul karşıtlarının savı distopik bir sonucu hayal ettirmesidir. Bu sonuçlar; kent makroformunun bozulması, ekosistemin tahrip edilmesi, içme suyu kaynaklarının niteliğini kaybedişi, isale hatlarının yeniden düzenlenme zorunluluğu, maliyetlerin devasa boyutlara ulaşmasının getireceği finansal yük, kanalizasyon sistemlerinin yetersiz kalışı, tarım alanlarının hüviyetini yitirişi, botanik tahribat, hayvanların negatif yönde etkilenişi, kuş göç yollarının sekteye uğrayışı, ormanların kıyımı, arkeolojik mirasın zarar görme riski gibi doğaya sert müdahaleler sonucunda ağır bir senaryo ile karşılaşmanın olası olduğu, vb.dir.

Distopycalar baskıcı bir düzenin aktörüdür. Ütopycaların kartezyen bir tasarımın gölgesinde konumlanması, distopik düzenin çöküşünün gerekçeleri arasında olabilmektedir. Ütopycayı üretemeyen toplumlar, geleneğin yeniden üretimine soyunurlar. Belki de ütopycalar insansız bir dünyanın (mundo gente senza) tasarılarıdır. Yüzyıllar boyu evrimleşmiş tabiata bir tür müdahale olarak tanımlanabilecek ütopycalarda olduğu gibi Kanal İstanbul da kavramın kısır döngüde aldığı rol gereği devrimsel bir ruhu sembolize etmesi hasebiyle bir yıkıma davetiye çıkarması muhtemel bir distopycaya dönüşebilir. Bu argüman politik düşünceye için bir yaklaşımın ürünü değil aksine ütopycaların tarihsel bagajında yer alan deneyimlerin harmonisiyle dile getirilmektedir.

William Morris'in "Hiçbir Yerden Haberler" adlı romanı 2000'li yılları "Altın Çağ" olarak yorumlamış ve kahramanları ağzıyla o dönemi "Ütopik Kent" olarak nitelendirmiştir. Gel gör ki o ütopik ülke, içinde bulunduğumuz zamanı deneyimleyen biz insanlar olarak ortada gözükmemektedir. Belki de böyle bir yer hiçbir zaman olmayacaktır. Bir tasarımın boyunduruğunda olan o eşsiz diyar, yeryüzü denilen bu âlemde tanımlanamayacaktır. Le Corbusier'in dediği gibi "Her zaman haklı olan mimar değil hayattır."

KAYNAKLAR

- Akaş, Cem, 2012, "Beklenmedik Bir Şey Olacak Beklentisi", Notos Yayınları, İstanbul.
- Aktaş, Ümit, 2021, "Umut ve Ütopya", URL: <https://www.hertaraf.com/haber-umut-ve-utopya-umit-aktas-6059>.
- Alver, Köksal, 2009, "Ütopya: Mekân ve Kentin İdeal Formu", Sosyoloji Dergisi, 3 (18).
- Aydoğan, Metin, 2017, "Montrö'den Kanal İstanbul'a", URL: <http://kuramsalaktarim.blogspot.com/2017/11/montroden-kanal-istanbula.html>.
- Baba, Ece Ceylan, 2018, "Kanal İstanbul: Ütopya mı, Distopya mı?", Cogito 90: Bugünün Distopyası.
- Baudrillard, Jean, 1996, "Amerika", Çev: Yaşar Avunç, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bergen, Lütfi, 2015, "Köylülüğün İşçileşmesi (Kentleşmesi)", URL: <http://lutfibergen.blogspot.com/2015/01/koylulugun-iscilesmesi-kentlesmesi.html>.
- Bloch, Ernst, 2007, "Umut İlkesi", Çev: Tanıl Bora, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Bumin, Kürşat, 2016, "Demokrasi Arayışında Kent", Çizgi Kitapevi, Konya.
- Burdeau, George, 1956, "La Démocratie", Hachette Yayınları, Seuil.
- Cervantes, Miguel de, 2002, "Don Kişot", Çev. Roza Hakmen, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Cioran, Emil Michel, 2015, "Tarih ve Ütopya", Çev: Haldun Bayrı, Metis Yayınları İstanbul.
- Cunningham, Frank, 2007, "Cities: A Philosophical Inquiry, Centre for Urban and Community Studies", Toronto University.
- Çınar, Meliha, 2017, "Kanal İstanbul'un Uluslararası Hukuk Bağlamında Değerlendirilmesi", Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları, 3(1).
- Çörekçioğlu, Hakan, 2015, "Modernite ve Ütopya", Sentez Yayınları, Bursa.
- Delumeau, Jean, 1967, "La civilisation de la Renaissance", Arthaud, Paris.
- Fidan, Ahmet, 2015, "Kanal İstanbul Projesi ve Çılgın İstanbul Uydukent Projesi Üzerine Bütünleşik Fütz Analizi", Kent Akademisi, 8(2).
- Fortunati, Vito, & Trousson, Raymond, 2000, "Dictionary of Literary Utopias", Honoré Champion Éditeur, Paris.
- Geofroy, Charles de, 2014, "La ville et la politique", URL: <http://wonderpol.over-blog.com/2014/09/la-ville-et-la-politique-2.html>.
- Goethezeit Portal, 2021, "Das Märchen vom Schlaraffenland", URL: http://www.goethezeitportal.de/index.php%3Fid%3Dmaerchen_schlaraffenland.
- Güçlü, Abdülbaki & Uzun, Erkan & Uzun, Serkan & Yolsal, Ümit Hüsrev, 2002, "Felsefe Sözlüğü", Bilim-Sanat Yayınları, Ankara.
- Hardy, Dennis, 1978, "Utopia: A Place Called New Town", Built Environment, 17 (3/4).
- Harvey, David, 2008, "Umut Mekanları", Çev: Z. Gambetti, Metis Yayınları, İstanbul.
- Havemann, Robert, 1990, "Yarın", Çev: Erol Özbek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Healey, Patsy, 1994, "Urban Policy and Property Development: The Institutional Relations of Real-Estate Development in an Old Industrial Region", Environment and Planning A, 26 (2).
- Hedrén, Johan & Linnér, Björn-Ola, 2009, "Utopian thought and the politics of sustainable development", Futures, 41 (4).
- Hür, Ayşe, 2015, "Beş Asırlık Hülya: Karadeniz-Marmara İzdivacı", Radikal: 19.07.2015.
- İBB- İstanbul Büyükşehir Belediyesi, 2009, 1/100.000 Ölçekli İstanbul Çevre Düzeni Planı Raporu, İBB Yayınları, İstanbul.
- İBB- İstanbul Büyükşehir Belediyesi, (2004). 2004 Yılı Çalışma Raporu, İBB Yayınları, İstanbul.
- Kumar, Krishan, 2005, "Ütopyacılık", Çev: A. Somel, İmge Yayınları, Ankara.
- Lapouge, Gilles, 1978, "Utopie et civilisations", Flammarion, France.

- Le Corbusier, (1925). *Urbanisme*, Les Editions G. Crass&Cie, Paris.
- Machiavelli, N. (2014). *Hükümdar*, Çev: Necdet Adabağ, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- More, Thomas, 2010, "Ütopya", Çev: Sabahattin Eyüboğlu, Vedat Günyol, Mina Urgan, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Morris, William, 2011, "Hiçbir Yerden Haberler", Çev: Meral Alakuş, Say Yayınları, İstanbul.
- Moss and Fog, 2012, "The Dystopian Future of Alex Andreev", URL: <https://mossandfog.com/the-dystopian-future-of-alex-andreev/>.
- Mumford, Lewis, 1996, "Makine Efsanesi", Çev: F. Oruç, İnsan Yayınları, İstanbul.
- Noble, Richard, 2009, "Utopias - The Utopian Impulse in Contemporary Art", Cambridge: Whitechapel Gallery.
- University of Houston, 2009, "Hipodamus of Miletus", URL: <https://www.uh.edu/engines/epi2542.htm>.
- Platon, (2018). *Devlet*, Çev: Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Rousseau, Jean Jack, 2018, "Toplum Sözleşmesi", Çev: Vedat Günyol, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Seneca, Lucius Annaeus, 1999, "Epistulae Morales ad Lucilium (Ahlaki Mektuplar)", Çev: Türkan Uzel, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Stevenson, Tony, 2006, "From Vision into Action", *Futures*, 38 (6).
- St. John Fisher Catholic School, (2012), "St. John Fisher", URL: <https://stjohnfisher.school/st-john-fisher/>.
- Şenol, Mahmut, 2018, "Ütopyalar-Distopyalar, Ütopik Kentler ve Mimarlıkta Ütopya", Ders Notları.
- Tandaçgüleç, Nilnur, 2013, "Ütopya: Antikçağ'dan Günümüze "Mutluluk Vaadi", Ayrıntı Yayınları, Ankara.
- Tanju, Bülent, 2008, "Tereddüd ve Tekerrür", Metis Yayınları, İstanbul.
- Tanyeli, Uğur, 2018, "Mimarlık Neden Ciddiyetiyle Gülünçtür ama Güldürmez?", *Arredamento*, 322.
- T. C. Ulaştırma Denizcilik ve Altyapı Bakanlığı, Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü, 2020, "Kanal İstanbul Projesi - Çevresel Etki Değerlendirmesi Raporu", Ankara, Çınar Mühendislik Müşavirlik A.Ş.
- The Pursuit of Betterment, 2013, "Utopia vs. Dystopia: The Choice Is Yours", URL: <https://pursuitofbetterment.wordpress.com/2013/12/20/utopia-vs-dystopia-the-choice-is-yours>.
- TÜİK, 2017, "Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları", Türkiye İstatistik Kurumu.
- Türk Dil Kurumu, 2018, "Ütopya", URL: <https://sozluk.gov.tr/>.
- Vikipedi, 2009, "Platon", URL: <https://tr.wikipedia.org/wiki/Platon>.
- Vikipedi, 2005, "William Morris", URL: https://tr.wikipedia.org/wiki/William_Morris.
- Yıldız, Dursun, 2018, "Karadeniz Satrancında En Stratejik Hamle: Kanal İstanbul", Hidropolitik Akademi.
- Zamyatin, Yevgeni, 1996, "Biz", Çev: Füsün Tülek, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.